

ЗАПОЧАТКУВАННЯ ВИКЛАДАННЯ ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У КИЇВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У світовій юридичній думці правова наука України залишила помітний слід. В становленні й розвитку правової думки в Україні значну роль відіграла університетська юридична наука ХІХ – початку ХХ століть.

Першими навчальними закладами в Україні, де вивчалось право, були Харківський і Київський університети. Київський університет засновано при імператорі Миколі І на заміну Волинського ліцею в Кременці. Спочатку він називався імператорським університетом Святого Володимира, а 5 березня 1939 року йому присвоєно ім'я Т.Г. Шевченка. Заняття в Київському університеті почалися 28 серпня 1834 року. Необхідно зазначити, що до 30-х років ХІХ століття в західних регіонах України був відчутний вплив Польщі, тому імператор Микола І поставив завдання послабити його. Але для цього репресивних заходів, на його думку, було недостатньо, і зробити це він вирішив за допомогою науки [1, с. 3].

Для розв'язання проблем, що виникли в південно-західному регіоні у зв'язку з активізацією революційного руху, необхідно було готувати фахівців, які б вірно служили царському режиму. Тому Київський університет, як зазначав М.Ф. Владимирський-Буданов мав дві мети: навчати і якщо можливо згладжувати різкі риси, якими польське юнацтво відрізняється від російського, зближувати його з російськими поняттями і мораллю, передавати йому загальний дух російського народу [2, с. 75]. Отже, одним із завдань Київського університету було поширення загальноросійського просвітництва. Слід зазначити, що Київський університет з початку свого існування був інтелектуальним центром тогочасної України.

На юридичному факультеті вже у дореформений період ХІХ століття працювали видатні професори-юристи, які заклали тут не тільки основи викладання юридичних дисциплін і погляди на проблеми права, але й мали великий вплив на подальший їх розвиток в Україні. Їхні ідеї стали підґрунтям для подальших наукових теоретико - правових розробок. До університету були запрошені О.М. Міцкевич з Волинського ліцею, який читав римське право і Г.М. Данилович, він був дослідником у галузі загальноросійського і місцевого права західних губерній. Проте основою юридичного факультету стали російські професори. Так, у 1826 році для проведення кодифікації законодавства було створено відділення Власної

Канцелярії Імператора на чолі з графом М.М. Сперанським. Він розумів, що втілення нового законодавства в практику можливе виключно за допомогою молодих і освічених юристів, які навчались у душі цього законодавства. Крім цього, в університетах України й Росії вивчалися деякі елементи теорії права, що були побудовані в основному на римському і німецькому праві.

Тому необхідно було знайти таких викладачів, які за своїми професійними якостями відповідали б тогочасному рівню європейської науки. М.М. Сперанський, за поданням М.А. Балугянського (1769-1847), викликав кращих студентів духовних академій: із С-Петербурзької – С. Богородського, С. Орнатського, О. Пешехонова, із Московської – К. Неволіна, В. Знаменського, О. Благовещенського [3, с. 614]. Спочатку вони пройшли навчання в II Відділенні Власної Його Імператорської Високості Канцелярії, де вивчали російське цивільне законодавство, римське право, німецьку, англійську, французьку мови та інші предмети. Після цього їх направили на навчання за кордон, зокрема, до Берліну з метою вивчення європейської юридичної науки безпосередньо з першоджерел.

Під час перебування за кордоном вони слухали лекції Гегеля, К. Савіньї, Г. Пухти та інших відомих професорів права. У Німеччині головним завданням російських студентів було вивчення права, щоб «після повернення до вітчизни перенести його на новий ґрунт батьківщини, передати його в довершеному вигляді юним їх співвітчизникам, у той же час розшукувати, розробляти і розвивати юридичний побут російський, стародавні російські звичаї, весь хід законодавства» [4, с. 18].

Слід зауважити, що багато студентів, відряджених до Німеччини, відрізнялися великою працьовитістю у вивченні й осмисленні юридичної науки. Серед них особливо виділявся К.О. Неволін – фундатор нової науки правознавства в Україні. Він заклав підґрунтя для багатьох поколінь юристів Київського університету.

Професори Берлінського університету високо оцінювали старанність направлених до них студентів у дослідженні й вивченні правових проблем. Так, К.Г. Савіньї в одному зі своїх листів до графа М.М. Сперанського дав найкращий відгук про К.О. Неволіна і висловив впевненість свою, що він і деякі з його товаришів, отримавши вчені ступені, з честю могли б займати професорські кафедри в німецьких університетах [5, с. 72].

Повернувшись з Німеччини, молоді вчені намагалися вивести юридичну науку на один рівень з європейською. Тому результатом їхньої праці стала розробка багатьох оригінальних ідей і підходів.

Так, К.О. Неволін, читаючи енциклопедію права, використовував історико-філософський підхід, а також давав порівняльний аналіз

зарубіжного законодавства. Він, як і інші професори юридичного факультету Київського університету, при викладанні навчальних дисциплін широко застосовував методу європейських університетів, що полягала, зокрема, у ретельному підборі й аналізі першоджерел. Особливу увагу вчений звертає на аналізі правозастосовної практики як вітчизняної, так і зарубіжної. Це свідчить про високий кваліфікаційний рівень професорів Київського університету в галузі теорії права, а також інших дисциплін, що не могло не вплинути на великий контингент випускників юристів-теоретиків і практичних працівників.

Характерним для Київського університету було те, що з самого початку його утворення влада встановила жорсткий контроль за професорами і студентами. На лекціях викладачі не повинні були робити відступи, що ставили б під сумнів правильність віри, моралі й покірності владі. Згідно з інструкцією, складеною князем П.О. Ширинським-Шихматовим, кожний професор перед тим, як почати читати лекції, зобов'язаний був надати декану факультету програму курсу з вказівкою творів, якими треба користуватися [6, с. 104]. Після розгляду її деканом і схвалення ректором дозволялося читати лекції. Головна вимога до програми полягала в тому, щоб у її змісті не ховалося нічого, що суперечило б вченню православної церкви, способу правління і духу державних установ, а навпаки, чітко простежувалася відданість цареві і вітчизні. Інспекція стежила за тим, щоб студенти не проводили таємних гуртків, сходок, беззастережно підкорялись владі і обов'язково відвідували лекції під страхом різних покарань [7, с. 185].

Студентам дозволялося переводитися в інші університети – Московський, Петербурзький, Харківський, Казанський – або поступати на державну службу. Повторний вступ їх до Київського університету без дозволу Міністерства народної освіти заборонявся.

Література

1. Киев и университет Св. Владимира при императоре Николае I 1825-1855 гг. – К.: Изд-во «Ун-та Св. Владимира», 1896. – 100 с.
2. Владимирский-Буданов М.Ф. История императорского университета Св. Владимира. – К., 1884. – 674 с
3. Майков П. Сперанский и студенты законовещения. Очерк из истории русского правоведения. СПб., 1893. – 614 с.
4. Вусов М. Очерк служебной и ученой деятельности проф. Неволина К.А. – СПб., 1885. – 36 с.
5. Шульгин В. История университета Св. Владимира.– СПб., 1860. – 230 с.
6. Иконников В.С. Русские университеты в связи с ходом общественного образования: Оттиск из журн. «Вестник Европы» – СПб., 1876. – 104 с.
7. Пантелеев Л. Из истории первых лет университета Св. Владимира // Русское богатство: ежемесячный литературный и политический журнал.– СПб., 1908. – № 12.– С. 183-205.